

בפתחו של משעול

שלמה ניצן

ישוב היה במרומו של רכב אחד בשיירה, ונתון להסתכלות גרויה ומעלה־מראות בנוף־הגבעות שלפניו. הסתכלות זו בגבעות, שהיה דרוך בה ושבוֹי לה — ניכר היה בו, בשרגא צור, כי לא משום קסמן באורו העקר של הירח באה. קשוב היה לחביוניו של הגוף הלילי, והגבעות, לא היו לגבי דידו אלא סימני־היכר להתרחשותם של חיים רבים בלילה אחד משכבר.

אותו ערוץ עצמו מתפתל לו, עתה כאו, מתמשך ובא מן ההרים, מן השדות גבוהי־הקומה אשר לישובים, הוצה נייטראלית שטחים שהיו עדי־לא־כבר תחומי־הפקר, מרחיב פתחו לסני הבקעה, ומשתפל לתוכה בשובה ונחת. על גדותיו, במקום שפתחו מרחיב, רבץ הכפר, חצוי, משכנות על גדה מזה, ומשכנות על גדה מזה. ומדרונים עזים ירטו מכל עבריו.

השיירה התנהלה בקצבה האיטי, מכונית אחר מכונית אחר מכונית. וחיילים רבוצים היו ברומן כצורות חקי אלה, ומנמנים; ומעשנים; ויורקים בצדי־הדרך. נשקם מקופל תחתיהם והתחמושת ארוזה בארגויה — אין, משמע, כל כוונה לעשות בו שימוש. לפי שעולים היו לכפר אשר ניטש ונפל ממילא, כתוצאה מאיגוף מקיף, והרי זה אותו כפר עצמו, ואלה מדרוניו, אותם מדרונים עצמם — — —

ואותו לילה משכבר נתלקט זכרונות־זכרונות ועמד כהזיתו על הגבעות, והלך אל תחילתו עם הערוץ — עם זה הערוץ שהיו מתנהלים לארכו.

היתה השורה הערפית משתחלת בעשב הגבוה ובוססת בשלוליות שנקוו במהמורות השדה. הם הלכו קוממיות ולא הקפידו, לפי שהאפלות היו עדיין שלהם, ואורות־ישוב פרטו להם הילת־בטחון עד מקום שטווח קרביהם מגיע, וצפו בהם נאמנות מאחור. עדיין שרויים היו באפלות המוכרות, ולכן נוסכות המימות, ובטחון, אשר לשדות הישובים. הגשם ניתך מפלים־מפלים במהומה רבה וקולנית, והיה נעצר באחת, וחזר וניתך.

משהגיעו לגבעה אשר במורד, העלו מס לזהירות ועקפו אותה ויצאו אל מעבר מזה ומצאו עצמם לפתע מנותקים לחלוטין וללא ערעור מהאורות הרחימים שנשתלחו אחריהם כל העת כברכות־פרידה חרדות. האפלות נהיו זרות, עוינות, שוחרות־רע. מעתה ואילך מהלכים היו בשטחו של האויב, והגשם היה מתלקח וניתך, נשאו רוביהם במהופך, הקנה למטה. היו בוססים בשלוליות באדישות, בלי להקפיד, ומניחים למים לפרוק לנעלים, לזוף מתחת לבגדים, לצלוף בפרצוף. על דבר אחד תקפידו — שיהיה הרובה מהופך והתחמושת יבשה. וכשהיה הראשון המוליך כורע על ברקיו במים ועושה אתנחתא, היתה כל השורה, כשפיפון אָדיר, משתופפת וכורעת. משתופפים וכורעים, משתופפים וכורעים. והגשם היה בא עתה תכופות יותר, משים עצמו מחתרת להולכים בו, ומגביר מהומה במתכוון. הגשמים והלילות — ידידי המסתערים במפתיע. עצר — עצמו החששות; כל שעל צפן מארב. כל רשרוש אמר אויב.

ולא היה שום חילוק בדבר, אם מצוי שם בין המהלכים אחד המתקרא שרגא צור דוקא, ואביו שמו יחיאל והוא בנאי, ומצויה נערה, אחת הגר, והוא רוחש לה אהבה. כשם שלא היתה

לדבר כל חשיבות אם האחר, והוא אדום־שער, שמו יורם ליון, שלוקח לכאן משנתו הראשונה באוניברסיטה, ואותה שעה ממש מסובב מורה שלו על בתי־קפה שבעיר ומהלל בינתו הרבה במתימטיקה, ושלישי בשם נפתלי חן, בן מושב, שפסוקת לו ושערותיו גולשות לו בחירות מוצהרת, וכן לא היה שום משקל וערך לשאר פרטים מיוחדים של כל אחד מהם. מהלכים היו בגשם, בשטחו של האויב, וצפויים כולם לאותו גורל. ולא זה החקי בלבד טשטש כל־כך את ייחודם, היתה אימה, וכל הלבבות נשמו אותה, היתה חשכה, אותה חשכה לכל, אף על פי כן לא יכלה שותפות זו, והריעות שהצמיחה, לבדידות, שדוקא היא אשר ייחדה כל אחד לעצמו, שתלה אותו בתחמומו ונתנה בלבו אותה אמונה הסרת־שחר, שדוקא הוא, איך־שהוא, לא יפגע, איש לא המחיש על עצמו את המות.

משהגיעו לגבעה שלפני המשלט המשוער, נשחחו, מסקדים נועדו להתיעצות־רגעים, ומיד יצאו יחידות יחידות, יחידה יחידה ומשימתה. פרט לרגמים שעלו על התל הסמוך, אלומות אור חופזניות שזרקור רחוק ועוין הטיל עליהם, אילצום עד־מהרה לרדת ולהציב את המרגמות, באין ברירה, על קרקעיתו של הערוץ, במקום שמתחיל להרחיב, יחידת ההבטחה התפרסה סביבן וכוננה את הרובים, שכובים היו בשלוליות, מרעידים מקור, ומגביהים רזביהם מעל לרשם, הללו שהלכו נשאו צעדיהם עמהם ולא הותירו כל חד, הרגמים גמרו להרכיב את המרגמות וכרעו לצדן.

הרוחות פתשו בדממות והניפו אותן נחשולים־נחשולים, והלילה היה שבי ומצומצם בתחמומו של הערוץ.

עד שנתפצחה יריה אחת, רחוקה, רפה, בודדת מאד זאובדת במרחביהן של החשכות, תכפה שניה — ומיד נתעצמו, המונים המונים, והיה ברור, שהיחידות שהלכו נתקלו באויב, שרגא צור שבי בדריכותו, מבטיו צמודים לנוף הגבעות והלילה ההוא מוסיף ועולה מלפניו פרשיות־פרשיות, הוא מקדמו ואץ בפעמי־לב, כפוי, כפושע למקום פשעו, טוב שהשנים ישנים עדיין, מוטלים כצרורות חקי אלה, צרור אחד הגר, צרור אחר נפתלי חן.

נפתלי חן, רבוץ היה, כמוהו, ברפש, ונצמד לאדמה אותה שעה שהחשכות הרחוקות כיוונו אשן אל פתחו של הערוץ, להקים בו מחסום־אש ולמנוע, ראשית־חכמה, התקרבותה של תגבורת, וקשה מכל, שמצויים היו על אפס־מעשה מוחלט, כשהקלעים מתפצחים חדות ומעלים משפכי עפר בסמוך, הם שכבו במפולש, צמודים ככל האפשר לאדמה, ללא מחסה כלשהו, לא היתה ברירה אלא להצמד ככל האפשר לאדמה.

כל זמן שברד העופרת הכיל קלעי־רובה בלבד, עוד איך־שהוא, אף־על־פי שהיו מתפצחים ונופלים בסמוך ומעלים משפכי עפר, והעפר מנתר על גופו, שיניו נקשו וגופו הרטיט בשלוליות — לא כלום, לא כלום, עד שנפל פגז, ומיד אחריו עוד אחד, וחם שוכבים במפולש, ללא מחסה כלשהו, אפילו כדי השליית־בטחון רפויה ביותר.

ואז אירע הדבר, לדיוקו של דבר: הוא לא נשא רגליו מרצונו, הן נשאוהו והחלו רצות, על דעת עצמן, כביכול, פגז שלישי התפוצץ באדיר, הוא היה חמום מאד ולא הבין מפני־מה אין כל השאר רצים, מדוע הם עומדים שם מדוע הם עומדים שם? ומדוע נפתלי שוכב ואינו זוז ואיך יורם ליון מתעסק במעומד במרגמה? ומדוע אינו נס לגבעות? ודאי נשתגע, כולם בודאי נשתגעו.

היה רץ ומטפס על גדות הערוץ, משכיל להיאחז בכל זיו ובליטה, על אף העמעות שבמוחו — אין זאת כי ה'לם הוא — והיה נמשך למעלה, לגבעות, ומטיל עצמו מעבר לתו, ונמצא שוכב בשטח שאינו בר־פגיעה לקלעים.

במערב נאסף הלילה שטחים־שטחים. במזרח פשט היום המפציע הילת דמדומים, כמין סיור מוקדם — לראות אם נקיים השמים מכוכבים וכשרים לפניו לעלות. הגר ונפתלי חן עדיין רדומים היו — האור המכה על פניהם לא יכול לשנתם. שרגא צור חי מחדש את חרפת מנוסתו לכל פרטיה. ולא היה בכך משום נחמה־פורתא, שבינתים שפשוהו קרבות, והיה לעז־נפש והכל ידעו על כך, והצמיח לו שפם עבות, ועולמו מצוי אצל חבריו והוא שתול יפה בתחומו. לעולם יהיה נושא אתו את מנוסתו. כקוץ ממאיר. כזכרון שהפך שונא־בנפש.

בינתיים יצאו המכוניות את הלילה ומשכו בדרכי עפר, בתוך הילתם של דמדומים. השיירה נעה ומרחקים יציבים עמדו בין המכוניות המתקדמות. והמנועים בטשו בדממות בחימה שפוכה כקוראות־תגר על עולם זה שהוא מאופק ואחיד עד לשדותיו וגיאיותיו ואפקיו — הליליים מזה והשחריתיים מזה. והירת, לבו הבהיר של הלילה, עדיין השיט עצמו ברקיעיו כלב תועה ואורותיו מהלכים היו על הגבעות ועומדים על נפשם מפני החשכות מזה ובהקו של שחר מזה. עתה נראו המדרונים בפרטי־יחודם. אלו המדרונים המסולעים, אליהם גופצה ההסתערות. תחילה הלך הכל למישרים. גבעה אחת ושניה ושלישית נפלו בידיהם בזו אחר זו. עוד גבעה אחת. עוד גבעה אחת, לעזאזל! אלא שאותה שעה חָבַר להם, לערבים, בן־ברית אדיר כוח ורבי־הוד: השחר.

את בריתם כרתו היהודים עם הלילות. השחר היה מסתער עליהם כאויב מושבע. משל הם שדי־לילה קטנים שהאור מניסם. הם חירפו את האור העולה, את הבקרים, את השמש. הם היו למורדי־אור: הם! —

החלה הנסיגה. פוזרים ירדו מן הגבעות ונתלקטו ליד המרגמות. מרוטים, רצוצים־לעיפה. הם הלכו ונשאו פצועיהם ומתיהם אתם. הם הלכו וכשלונום הלך אתם. נפתלי חן, יורם לוין ואחד ממכף הלכו במאסף. רוביהם ניטלטלו בידיהם במאוזן. משעלו על הרכס נגלה לפניהם השטח שמעבר לגבעות. השיטו עיניהם על פני השטח ויורם לוין אמר: נדמה לי אחד שוכב שם. ואף־על־פי שהילתו של השחר כבר היתה בגבורתה, נשתופף ורץ לעבר הגויה. נפתלי חן והממכף הלכו בעקבותיו.

— שרגא! אמר יורם, הרי זה שרגא צור! וכרע לידו ולפת את פרקי־דו.

— הוא חי! צעק, הוא חי!

— שטח מת כאן. תמה הממכף, איך נתגלגלו לכאן כדורים?

— לא נראה כל פצע, גם דם לא. אמר נפתלי.

הם התקינו עצמם לגררו אתם. ושעה שיוורם לוין הגביה עצמו כדי לתפסו לשרגא מתחת לזרועותיו — שמעו פצוח של קלע וראו ידיו של יורם לוין מתרפות וצונחות. — חובשים! צעק הממכף. ותוך כך פרס עטיפתה של תחבשתו האישית וחבש לו ליורם פצעו.

החובשים הטילו את יורם לוין על אלונקה ונשאוהו. נפתלי חן והממכף נטלו את שרגא צור. עד שלא יצאו תחמו של השטח הנגלה נשתלחו בהם קלעים בודדים. הם רצו והאור גבר ועלת. שוב נשתלחו בהם קלעים, אך הם הקדימו והטילו עצמם מעבר לרכס. שעה שירדו לערוץ פקח שרגא צור עיניו. הראיה שבה אליו ממרחקים רבים. הראיה שבה והגישה לו את העולם. מדוע הם סותבים אותי?

— אני הולך, מלמל, אני הולך... מדוע אתם סוחבים אותי?

— תהכרה שבה אליו, אמר הממכף.

— איך, יא־שרגא? שאל נפתלי חן.

— לאן אתם סוחבים אותי? אינני חולה.
 — תוכל ללכת?
 — כן. כן. אינני חולה. לאן אתם סוחבים אותי?
 הורידוהו, כרכו זרועותיו, זרוע על צואר, זרוע על צואר, ומשכוריהלכו.
 — היית נטול הכרה, אמר הממכף, מה קרה לך?
 — אינני יודע. לאן אתם הולכים?
 — הולכים לבסיס.
 — אנחנו בתמרונים?
 — כן. בתמרונים.
 — ולאן אנחנו הולכים?
 — כבר אמרנו לך, לבסיס.
 — מאין אנחנו באים, ממסע? איני זוכר כלום.
 הממכף האריך רוחו. הלם, משמע. לגבי דידו היה המקרה מחוור די־צרכו. לא אחת ראה בחור מאבד עשתונותיו בקרב ורץ לגבעות.
 — כן. השיבו לו. ממסע.
 — ממסע? ולאן אנחנו הולכים? יש לי בחילה איומה.
 הכרתו היתה צפה ושוקעת, צפה ושוקעת, בריוח של שניות.
 — ומדוע אתם תומכים בי, נפצעתי? איפה נפצעתי? היה קרב, נכון? ולאן אנחנו הולכים? אין לי כל כאב. אנו שבים מתמרונים או מקרב?
 — מקרב, שרגא. ועכשו אל תדבר. אחרי־כך כבר נספר לך.
 — לי קרה משהו. מה קרה לי? מדוע אינכם מספרים לי? יש לי בחילה איומה. אל תחזיקו בי, אני בריא. אני יכול ללכת. ספרו, מה קרה?
 הממכף חזר וסיפר. הממכף נהג באורך־רוח. נפתלי חן התריש כל הדרך. זרועו של שרגא כרוכה לו על צוארו, והוא הרהר בו, בשרגא צור, הרהורים קשים. מה ביקש שם, בשטח שמעבר לגבעות, איך הגיע לשם, מתי הגיע לשם, לשם מה, ובכלל — הרי אין בו כל פצע. מה קרה לו בעצם? ויורם, הללו שם נושאים את יורם לוין, בגללו, משמע. בגלל אחד שכזה — נפתלי חן התחיל להבין: בגלל אחד שכזה, שסרח. —
 מצד הישובים נראתה מכונית־משא מדדה ונפתלת עם החתחתים שבשדה, משלחת גלגליה בעשב הגבוה, קרבה ונעצרת לידם. העלו עליה את יורם לוין ושאר הנפגעים. נפתלי חן קסץ למעלה והושיט ידים לשרגא צור.
 שרגא העלה רגל אחת על זינו שבדופן, אחז בידיו המושטות של נפתלי חן וראה בתוך כך איך השורה הערפית עוקפת את המכונית, איך האנשים עוקפים אחד אחד את המכונית, מביטים בה שותקים ועוברים הלאה. והם רטובים ומזוהמים ואבלים, והם אינם עולים על המכונית. הם עוקפים אותה ועוברים הלאה. מה פתאום אני עולה? מדוע דוקא אני? אינני רשאי לעלות. אל תעלה, שרגא.
 — לא. צעק. אינני עולה.
 אסף ידיו והתפרץ לשורה הערפית ללכת בתוכה.
 נפתלי חן רצה לשאול מדוע, והממכף היסה אותו. והלך אחרי שרגא צור. לאחר שהועלו כל הנפגעים התפרצו כל השאָר לעלות, וכל מי שהיה קרוב למכונית עלה. שרגא צור נחלץ מהם והחל בוסס בשורה הערפית והממכף אחריו. נפתלי חן נשאר במכונית.

רק לימים. כשהיה חוזר ונשמע לרצונו, שעצם בו כצו, ודוחה אפשרויות של התחמקות ונזחות ומעדיף דרכם של מעטים, ומעשים שצריכים העזה, עמד על משמעותו של אותו מעשה פשוט כשעמד לפני המכונה, והוא המום הכרתו מסורסת עליו, וסירב לעלות עליה. מעשה שממנו נתמשכו מעשים והתנהגויות, שנסתברו בבקשת כפרה שלא מדעת על מנוסה זו שלו, כפרה הניתנת אולי לשיעורים, אך אינה מגעת כדי מיצויה של מחילה אחת גמורה. יורם גוע אותו לילה.

המכוניות נכנסו לתחומי ההפקר וחצו את דממות־הבכורה שנקוו זה עתה לאחר חדשים של יריות ורעש־קרבנות. נפתלי חן פקת עיניו וחזר ונתנמנם נמנום קלוש של טרם־יקיצה. יורם לויין גוע אותו לילה במכונית. מפיו של הממכף נודע לו הדבר, לאחר ששב לאיתנו. „הוא נפצע בקרב?” שאל שרגא. „אינך זוכר איך העלינו אותו על המכונית?” „איני זוכר כלום”. „ואיך סחבנו אותך, אני ונפתלי חן, וכל הדרך שאלת שאלות?” „אתה ונפתלי חן? אינני זוכר כלום”. „ואתה, איך לא רצית בשום אופן לעלות על המכונה. אינני עולה, צעקתו” שרגא משך בכחפיו. לא כלום, לא שום דבר, אבל יורם. „איך נפצע יורם?”

אין כל טעם להעלים ממנו, סבר הממכף, חן הוא יודע, הוא רק אינו זוכר. שרגא צור הקשיב, הביט בו בממכף בשפתיו המרחישות, החריש. כך, מכונית, את הגבעות הוא זוכר, ויורם? את יורם לא ראה כלל. ומכונית, ומכונית? ! כן, טוב שסירב לעלות. קלושות קלושות דמדמה בו תבניתה של מכונית־משא רחוקה העומדת בעשב גבוה ואישים עוברים והוא הסרב לעלות. סירב לעלות, משמע, טוב שסירב. הוא נאחו בסירובו כבתפנית־חיים, וזהו, סיים הממכף, וזהו, נענה שרגא בראשו, ונחרד לפתע ורצה לדעת עוד משהו. אמר: ו... ו...

ונתן בממכף מבט מיחל, סוחט תשובה במפגיע.

— ויורם, אמר שרגא צור, הוא —

— הוא היה נטול הכרה, נענע לו הממכף, מרגע שנפצע ניטלה ממנו הכרתו ולא שבה עוד.

משמע שלא ידע, ומיד לאחר כך: טוב שלא ידע. שהלך להציל אחד שסרח —

לימים נפל גם הממכף, עתה נותרו שניהם, נפתלי חן והוא עצמו, שנים שיודעים, נפתלי חן לשונו מדוגדת בפיו, וכל־אימת שראה את השעה כשרה לפניו, היה מעלה עיניים ומספר דא והא, פרשת שרגא צור לא סיפר, ושרגא הכיר לו תודה על כך, תודה חרדה, מתרפסת, המקנה עליונות לנפתלי חן, נפתלי חן, אחד נפתלי חן הנושא חרפת מנוסתו בזכרונו, מתאזה היה שלא ידע, שיחדל לדעת, שמנוסתו, וכל הכרוך בה, תימחה, תהיה כלא היתה — שלא יהיו כאלה הזוכרים.

שלא יהיו כאלה הזוכרים, אף שבינו לבינו ייחל בחשאי, בלי שיודע בכך, כי יפתח פיו דוקא, שיהא אחד נפתלי חן מספר ומרחיב ומגולל את הפרשה כולה, והגר תקשיב, ותדע, וכולם ידעו, וימחלו, אולי, הכפרה שבמעשים, אפילו הם נועזים, ובעלי חשיבות, ורבי תהילה — היא בלבד לא הניחה את דעתו, נזקק היה למחילתם של אנשים.

אף על פי שלא היה בדעת איש להרשיעו, אולי דוקא משום שלא היה בדעת איש

להרשיעו.

לשוא הוכיח את עצמו, כי אין בו אשמה, שהלם זה שהכריעו כמוהו כמחלה או תאונה, אין בו כל רבב, ואפילו יורם לויין, מה אשמתו שלו? הדברים התגלגלו ולא היתה לו כל שליטה עליהם, הוא אינו אלא תולדה, ובשום פנים אינו עילה — כמוהו כיוורם, לשוא, לשוא ייסר את

עצמו, כי —

כי גייתו של יורם לזין מוטלת היתה במשעולו. לחנם יהא עובר ומרחיק — לפתח כל משעוליו רובצת זו. יהא עובר ועובר וחוזר וניגף בה תמיד. מעשים שאדם עושה ומעשים שנעשים בו הולכים עמו.

שרגא צור לא הרגיש בו בנפתלי חן שנחטף עמו. נשחל מתוך שמיכותיו והיה מסתכל שעה ארוכה במדרוניו של הכפר, שהתקרבו אליהם מאד, ובו בשרגא צור, המסתכל בהם, אמר נפתלי חן:

— כפר, מה? ראית כבר מדרונים ממזריים שכאלה? חכמה להחזיק בהם מעמדו תראה איזה שקט שם עכשו.

שרגא צור הביט בשקט אשר שם ושתיק.

— „המטונף שבכל הענין היתה הרביצה עצמה“ העלה נפתלי חן זכרון־לשמו. „כשאתה מתנועע או צועק או יורה — אתה מתגבר על הפחדים כמרבלום“. — היה מסכם וחלך — „וענין התפצחות הכדורים והפחדים והפגזים הרי אלו תנאים שכבר הורגלת בהם“. — הציב נקודה — „ואילו רביצה זו שרבענו באפס מעשה מוחלט“ — העלה סרח עודף לזכרונו — „שלא לנוע, שלא לצעוק — לא כלום. לכן, אני אומר —“

ונשתתק באחת וחש פתאום שדברים אלו שלו מוליכים לתחום בו מתייסר שרגא צור עם זכרונותיו.

— יורם לזין — הפטיר שרגא צור ופניו היו נטויות.

שוכב הרי הוא פלה בהתייסרותו. אמת, פעם חשב עליו קשות. אבל! צא ומנה כמה חיים נזקפים עתה לזכותו — כמה פצועים משה מתחת האש. הוא, שרגא צור, כיצד תגיד לו, לאחד שכזה, שהוא מחול אָלֶף?

יורם לזין, נתעפבו הרהוריו של שרגא במקומם. אחד יורם לזין שהעניק לו במותו את חייו. את מי הציל, בסופו של דבר? אחד שרגא צור. סתם אחד — שרגא צור. בסך־הכל — שרגא צור! ומסגרת־שם זו מכילה רק חופן חיים רגילים, מאלה המצויים למכביר, מהדורות־מהדורות, ואולי, אולי דוקא זה תכנה של המלחמה, שיהיו קיימים לפני חיים רבים ככל האפשר, ואפילו רגילים, כמוראלה, המצויים למכביר, מהדורות־מהדורות? שיהיו ניצתים אורות הרבה בחלונות — אורות־מגורים חמים, נושאי־שלום, שיהיו מפכים חיים רבים בשלום?

גם הגר התעוררה, עד שלא יצאו את תחום הדמדומים, וכבר שרויים היו בעיצומו של השחר, המכוניות משכורעלו על המדרונים, אל הכפר. הגר גיערה מעליה שמיכותיה ומשכה עצמה למעלה. הגר היתה נערה, מאוד נערה, קודם־כל נערה. להיכן אנחנו נוסעים, שאלה, מה, אל הכפר הזה? מה שמו של כפר זה? והיא מתחה את עצמה למעלה והניחה ראשה על ברכיו של שרגא. שרגא לא הקפיד.

המכוניות נכנסו לפנימו של הכפר.

משכנות התושבים שוממים ונטושים היו, אך שלימים. הבתים עמדו על תלם — גאיונים, לא־מתרפסים. כאן לא יצא איש לקראתם בלחם ומלח. זה הכפר שעקר על טפו ונשיו וחמוריו והותיר דממות מחציפות ועוינות, אלו הדממות המהלכות בין בתי־המגורים — זקופות־קומה, מטיחות בוז בעינים, לא נכנעות, נאמנות לתושביהן. זה הכפר — שכבשהו ולא נכבש, שניצחהו ולא נכנע. זה הכפר שנכנסו בו ונטלוהו כנטול גופו של בר־מנן.

— — — שיהיו חיים נושאי שלום — על גויות, וחיי שלי, חיי שלי נישאים על גויה, והעיר, והכפר, וכל הארץ, גויות מוטלות בפתח חיינו, אנו חיים בזכותו של המות. יותר מכן: בחסדו, יורם לזין, הואיל וכך, הרי אין אני דן יחידי, שוב אין אני רשאי לחיות אותם, את החיים,

ככל העולה על רוחי. חיינו הם גם חייהם של אלו שנפלו. גם שלך, יורם. —
 הגר דחקה בו כתפיה וחייכה.
 היא התרפקה עליו בחונף. היא כמו החיים, הגר. מה־פתאום? מה־פתאום מאירים לו
 החיים פנים כל־כך? מדוע דוקא לו?
 — שוב עתה עצוב, אמרה הגר.
 כתפיה נדחקו כנגדה, חונפות, ומבקשות שילטפון. הוא אספן, והן נענו לו בהתלהבות.
 בינתיים נתעצם הבוקר והיה עז ובוהק. לשוא יצאו השמים לתור אחר חורשות להשתרע
 עליהן. הואיל וכך נתרבצו שטוחות על האפרים והגבעות ופעמים אדם נקלע ביניהם והוא חציו
 אדמה וחציו שמים; ופעמים בית, או רכב, או חמור.

צִתִּים וְעֲשָׂה עֵינִי

קדיה מולדובסקי

את רחובי,	צִתִּים וְעֲשָׂה עֵינִי —
הרחוב אשר כמוני הוא מאד בָּרֵד,	מה טוב, כי בתְּקַלְתָּם עומדים שמי־על
לובש בלוגי קחכות	ויער זה בשום
וליום קחר: בִּטְח־קו.	כי־ק קרז ומקל,
את הַקּוֹ בְּמִבּוֹא קִמְטָה,	ומן הקָתָם
שָׁנִי שְׁעוֹן שְׁנַעְצָר,	גַּם
והגִּרְפִּים שְׁבָהֶם יִקְחָר	מאלהים,
משל נחשי עֲקֵלְתוֹן שְׁזַעו	כי בְּלַעְדָּיו הטוב לא יציר פה קָלֵל.
ועד צִנָּאר נשַׁמְלָשְׁלו	
וקאו.	

אף יִקֵּץ הַחֲרָשָׁה יִלֵּם,	אָנֹכֵר עֲתָה הַפֵּל:
ויִפְרֹד עֵים רְכוּת הוֹ סָלָא,	סוֹסָה אֲשֶׁר כָּרְעָה בְּבָבִישׁ,
וְהוּ גַם אֱלֹהִים,	רָעָב,
מִמֶּשׁ כְּמוֹ בְּדִיו,	אֲחִי, הַעֲבֹד שְׁשֹׁטֵר,
יָרֵם וְגִדְיִים.	רֵאשׁוֹ הַשָּׁב,